

УДК 65.011

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-2-24>**Кривецький І.І.**кандидат економічних наук,
засновник ТОВ «Еко Ферма Едем», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8620-8360>**Kryvetskyi Ihor**

Eco Farm Edem LLC, Kyiv

ОЦІНКА ТА КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

EVALUATION AND CRITERIA OF EFFICIENCY OF ENTERPRISES

У статті розглянуто окремі критерії оцінки ефективності діяльності підприємства. Проблема оцінки ефективності підприємства є складним завданням, що має великого значення як для окремого підприємства, так і для економіки країни загалом. Це обумовлено тим, що підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності на основі підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, створює передумови для її конкурентоспроможності. Розширюються можливості підприємства, що забезпечує розвиток та вдосконалення виробництва та є передумовою для нового підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства. Підсумовано, що блок ефективності – це найменш розроблена і найбільш складна частина в системі підприємства, яка потребує подальших поглиблених досліджень теоретичного та прикладного плану, а також методичних розробок та практичних експериментів.

Ключові слова: оцінка ефективності, виробничо-господарська діяльність, продуктивність праці, критерії ефективності, конкурентоспроможність підприємства.

The article considers separate criteria for evaluating the efficiency of the enterprise. The problem of assessing the efficiency of an enterprise is a complex task that is of great importance both for an individual enterprise and for the country's economy as a whole. This is explained by the fact that increasing the efficiency of production and economic activity on the basis of increasing labor productivity and reducing the cost of production creates prerequisites for its competitiveness. The capabilities of the enterprise are expanding, which ensures the development and improvement of production and is a prerequisite for a new increase in the efficiency and competitiveness of the enterprise. A review of literary sources showed that there is no universally recognized system of indicators that characterizes the efficiency of the enterprise's functioning from the investigated problem. It is also obvious that there is no single indicator that would adequately assess this process. In general, there is no consensus in economics about how to analyze the company's efficiency. Therefore, organizations themselves choose the criteria and research methods. In some organizations, efficiency analysis is understood exclusively as the measurement of financial indicators, while in others it is a broader and holistic assessment of various aspects of the company's activities. There are many methods of performance evaluation. Businesses can use ready-made tools or create their own criteria and measurement methods. However, in this area the decisive role is still given to subjective reasoning, intuition, experience, and various clear, including quantitative, criteria are auxiliary in nature. To change such a situation, two aspects are of the greatest importance: the first is the problem of matching criteria; the second is the task of substantiating them and, especially, measuring them. According to most researchers, today this is an almost unsolvable problem. It is concluded that the efficiency block is the least developed and most complex part of the enterprise system, which requires further in-depth research of the theoretical and applied plan, as well as methodological developments and practical experiments.

Key words: efficiency assessment, production and economic activity, labor productivity, efficiency criteria, enterprise competitiveness.

Постановка проблеми. Ефективність займає чільне місце серед сукупності проблем, які стоять перед суспільством. Вона хвилює економічну науку та господарську практику протягом багатьох століть. Особливо актуальною вона є на сучасному етапі розвитку економіки

у зв'язку з підвищенням вартості та дефіцитом сировинних ресурсів, посиленням конкуренції, глобалізацією бізнесу, збільшенням підприємницьких ризиків.

В умовах ринкової економіки виживання та успішне функціонування підприємств залежить

від здатності співставляти свої доходи з величиною вкладеного капіталу, виробляти конкурентоздатну продукцію. Орієнтація виробничої діяльності лише на «вал», на виконання намічених програм за будь-яку ціну – шлях до банкрутства. Успішне функціонування підприємства повинно передбачати підвищення ефективності діяльності, що ґрунтується на раціональному використанні наявного ресурсного потенціалу, збільшення прибутковості виробництва, підвищення якості та конкурентоспроможності реалізованої продукції та послуг. Це обумовлює зміни в підходах до оцінки ефективності функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

За останні роки опубліковано чимало робіт, присвячених проблемам ефективності підприємств у нових умовах господарювання. Посутній вклад в дослідження проблеми оцінки та розробку критеріїв ефективності підприємств внесли вітчизняні вчені, як от: Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш [1], О. С. Дериведмідь [2], Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич [4], Н. Кудренко [5], А. В. Куценко [6], А. Лиманський [7], С. В. Мочерний [3], І. Б. Олексів [8], В. І. Отенко [9], О. В. Пісковець [10], А. Ю. Погребняк, І. М. Ліннік [11], В. В. Прядко [12], Г. В. Савицька [13], К. В. Сухарева, А. А. Колодьянова [14], О. В. Хмелевський [15], О. Г. Яковенко [16], О. Ф. Яременко [17]. Слід зазначити, що погляди сучасних дослідників щодо сутності ефективності переважно збігаються, і проблема стоїть лише у визначенні складових ефективності. Вони сходяться на думці, що економічна ефективність – це результативність господарювання. Вона розкриває зв'язок між витратами у процесі виробництва та його результатом. У роботах та словниках сучасних зарубіжних та вітчизняних авторів економічна ефективність трактується як співвідношення між отриманим економічним результатом та витратами на його здійснення. Підприємство працює ефективно у разі, якщо доходи, одержувані ним у результаті виробничої діяльності, перевищують витрати на виробництво. Проте, незважаючи на схожість думок щодо сутності ефективності, критерії для її оцінки висувуються різні. Багато проблем, що стосуються цієї предметної галузі, трактуються по-різному. Тому в умовах стрімких змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства питання ефективності та критеріїв його діяльності потребує актуалізації та розвитку.

Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних підходів до оцінки ефективності та визначення її критеріїв у діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ефект (від латин. effectus – «виконання», «дія») – результат, наслідок будь-яких причин, дій. В економічній енциклопедії зазначається, що поняття «ефективність» походить від латинського та означає «приносити користь». Похідними від нього є іменники «здійснення», «результат» і «результативність» [3, с. 508]. У словнику економічних термінів ефективність (англ. – efficiency, effectiveness) трактується як:

1. Співвідношення між результатами виробничо-господарської діяльності самостійного суб'єкта та використаними для одержання цих результатів матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами (затратами).

2. В економіці та в менеджменті – максимізація результату при мінімальних витратах [4, с. 89].

Термін «ефективність» універсальний. Його застосовують у всіх сферах людської діяльності: економіки, політики, науки, техніки, культури тощо. Ефективність пов'язують з результативністю роботи чи дії та з економічністю, тобто з мінімальним обсягом витрат на виконання даної роботи чи дії. Проте лише результативність не в змозі всебічно характеризувати ефективність, оскільки результату може бути досягнуто, але не найкращого.

Економічність також не характеризує ефективності, оскільки можуть бути мінімальні витрати за невисоких результатів. Тому під ефективністю розуміється рівень (ступінь) результативності діяльності у порівнянні з витратами на її здійснення [3, с. 265].

Ефективність виробництва, на думку М. Алле, є джерелом прогресу людства. Розподіл доходів від економічної діяльності підприємств має забезпечувати стимулювання ефективності й бути соціально прийнятним [9, с. 192]. Тут фактично вперше мова йде про види ефективності: економічну та соціальну.

О. В. Хмелевський досліджуючи ефективність розглядає її як здатність підприємства до рентабельної діяльності, забезпечуючи поступове стабільне зростання та розвиток. Ефективність залежить від обсягів прибутку підприємства. На думку автора, вона має дві форми прояву: у вигляді прибутковості (позитивна) та збитковості (негативна). Основою такого прояву є результат господарювання – позитивний (прибуток), нульовий – (беззбитковість) та негативний (збиток) [15, с. 50–53].

Проблема оцінки ефективності підприємств наразі залишається однією з найскладніших. У сучасній літературі виділяють різні методи оцінки ефективності підприємства: структурний підхід Куросави, підхід Лоулора, спосіб експрес-оцінки ефективності, низку показників

оцінки результатів роботи підприємства, спосіб міжфірмових порівнянь та бенчмаркінг.

Підхід доктора Кадзукіо Куросави заснований на структурі підприємства. Згідно з його концепцією, оцінка ефективності підприємства допомагає аналізувати минулі та планувати перспективні види діяльності. Застосування цієї схеми дає можливість отримати певну систему взаємозалежних індексів. Додану вартість у комбінації з різними факторами та іншими відповідними змінними можна також використовувати для вимірювання ефективності.

Алан Лоулор розглядав ефективність як міру того, наскільки економічно і результативно підприємство виконує такі п'ять завдань: цілі, економічність, результативність, співставність та прогресивні тенденції.

В економіці компанії в узагальненому вигляді ефективність визначається результативністю господарської діяльності, співвідношенням між досягнутими результатами та витратами. Рівень ефективності характеризує рівень розвитку продуктивних сил та є найважливішим показником розвитку.

Ефективність роботи підприємства – комплексне різностороннє поняття. У сучасних ринкових умовах важливим чинником ефективного функціонування є врахування інтересів усіх учасників бізнесу: власників, менеджерів та виробничих працівників. Усі вони зацікавлені у ефективній роботі підприємства. Таким чином, різносторонній контроль ефективності діяльності компанії учасниками бізнесу та зовнішніми організаціями створює для компанії економічне середовище, де ефективна діяльність є необхідною умовою його існування та функціонування.

Якщо результат виробничої діяльності підприємства перевищує витрати, маємо позитивний ефект (прибуток), якщо ні – негативний ефект (збиток). Ефект як різниця між вартістю продукту та витратами на його виробництво виникає у випадках коли зростає обсягів виробництва або скорочуються витрати (економія ресурсів).

Як кінцевий результат господарської діяльності ефект характеризується різними вартісними та натуральними показниками:

- обсягом виробництва продукції в натуральному та вартісному вираженні;
- прибуток (економію) за окремими елементами витрат;
- загальну економію від зниження собівартості за рахунок економії по окремим елементам тощо.

Однак, хоч би яким був важливий результат, необхідно знати, якою ціною цей результат досягнуто, оскільки один і той самий ефект

може бути отриманий у різний спосіб з різними витратами. Разом з тим, однакові витрати можуть дати зовсім різні результати. Порівняння ефекту та витрат на його досягнення – основа економічної ефективності.

З найбільш поширених методів оцінки ефективності діяльності підприємства є метод рентабельності, який характеризує розмір отриманого прибутку залежно від обсягу продажу та вартості активів підприємства.

Для визначення рівня ефективності роботи підприємства, необхідно зіставити отриманий ним прибуток з відповідними витратами.

Витрати можна розглядати як поточні для підприємства – собівартість продукції (робіт, послуг). При цьому можливі різні варіанти визначення поточних витрат і прибутку, що використовуються при розрахунках.

Також витрати можна розглядати як авансовану вартість для забезпечення всієї фінансово-промислової діяльності підприємства. Тут також можливі різні варіанти розрахунку авансованої вартості та визначення прибутку, що приймається для розрахунків.

Загалом в економіці не склалося єдиної думки щодо того, як проводити аналіз ефективності підприємства. Тому організації самі обирають критерії та методи досліджень. В одних організаціях під аналізом ефективності розуміють виключно вимір фінансових показників, в інших – більш широка і цілісна оцінка різних аспектів діяльності компанії.

Оцінка результативності підприємства може включати аналіз за різними критеріями.

Об'єктивні критерії – це конкретні економічні показники, що вимірюються у числах. До них відносять виручку, чистий прибуток, рентабельність, окупність, продуктивність тощо.

Суб'єктивні критерії – це показники ефективності, що спираються на спостереження та відчуття. Вони включають ефективність персоналу, професіоналізм співробітників, фактори довкілля та інші параметри.

Також в аналізі можуть використовуватись інші показники:

- фінансова стійкість підприємства;
- витрати на одиницю продукції;
- матеріальні та нематеріальні активи;
- оборотність коштів;
- прибутковість;
- власний капітал;
- платоспроможність.

Підприємство обирає критерії оцінки ефективності на підставі того, які цілі та завдання стоять перед бізнесом. У деяких випадках необхідний ґрунтовний аналіз різних елементів організації, інколи ж досить провести дослідження одного аспекту діяльності.

Головні завдання оцінки результативності – переконатися, що результати підприємства перевершують його витрати, і знайти нові способи збільшення доходу. Тому найчастіше дослідження починають саме з фінансових показників: прибуток, рентабельність, витрати.

Проте фінанси – не єдиний показник ефективності діяльності компанії. Існують менш очевидні критерії якості роботи підприємства, які не можна виміряти точними числами. Тому важливо дивитися на аналіз ефективності не як на підрахунок доходів і витрат, а як на повноцінне широке дослідження.

Існують десятки методик оцінки ефективності. Підприємства можуть використовувати готові інструменти або створити свої критерії та методи вимірювання. Розглянемо деякі з них докладніше.

Трендовий метод. Трендовий аналіз – це порівняння показників за певний період та встановлення тренду їх руху. Метод допомагає спрогнозувати, як поводитиметься показник через конкретні проміжки часу. Щоб оцінити ефективність підприємства за допомогою тренду, використовують:

- порівняння фактичних результатів звітного періоду із плановими показниками звітного періоду;
- порівняння фактичних результатів звітного періоду із показниками минулого періоду;
- порівняння показників за різні періоди.

Трендовий аналіз допомагає передбачити динаміку змін тих чи інших показників бізнесу, і навіть оцінити ефективність деяких виробничих процесів.

Структурний метод. Структурний метод – це підхід до досліджень, у якому систему спочатку розглядають у загальному вигляді, а потім розбивають на більш дрібні компоненти:

- напрями діяльності підприємства, що утворюють прибуток;
- прибуток за окремими видами товарів та послуг;
- динаміка активів підприємства;
- використання прибутку організації.

Кожен елемент структури під час використання методики піддається окремому аналізу.

Порівняльний метод. Порівняльний аналіз – це дослідження, при якому зіставляють і порівнюють різні об'єкти, виділяють їх подібності та відмінності. Метод використовують, щоб порівняти:

- рівень прибутковості;
- показники виторгу;
- показники операційного прибутку.

При даному виді аналізу можуть порівнювати два або більше компонентів за тими самими критеріями.

Факторний метод. Факторний аналіз – це метод дослідження, який вивчає взаємозв'язок між значеннями змінних. Інструмент ґрунтується на припущенні, що відомі змінні залежать від меншої кількості невідомих змінних.

Для аналізу ефективності підприємства використовують факторний аналіз таких змінних:

- показники виторгу компанії;
- показники прибутку підприємства;
- використання трудових ресурсів;
- використання виробничих фондів

При факторному аналізі пов'язані між собою змінні об'єднують в один фактор. Також передбачається, що змінні різних чинників показують слабку кореляцію.

Оцінка ефективності управління. Ефективність роботи підприємства залежить від рішень, що їх приймає керівництво. Якщо в компанії працюють кваліфіковані співробітники, але над ними стоїть некомпетентний менеджер, його дії гальмуватимуть зростання бізнесу. Тому варто включити до аналізу дослідження якості управління в компанії.

На підприємстві зазвичай розуміють, як оцінювати фінансові результати. Але важко оцінити рішення конкретних людей, наслідки яких видно лише через великий проміжок часу. Через це деякі компанії вирішують не проводити оцінку, чим позбавляють себе якіснішого менеджменту в майбутньому.

Оцінка ефективності управління не передбачає єдиного сценарію – все залежить від організаційної структури, стилю управління, методів контролю та інших особливостей. На підприємствах використовують різні методики оцінки, серед яких:

- за результатами ключових показників ефективності;
- експертна;
- через опитування та інтерв'ю;
- через економічні показники бізнесу.

При аналізі ефективності керівника дивляться як на якість рішень, так і на манеру комунікації, авторитет, швидкість, якість планування і вміння дотримуватися плану.

Оцінка ефективності праці та ресурсів підприємства. Оцінка результативності діяльності підприємства включає вивчення того, наскільки доцільно організація розпоряджається власними ресурсами. Аналізуються головні показники – оборотність поточних активів, інтенсивність використання активів та оборотність окремих активів.

Ефективність праці безпосередньо впливає на доходи підприємства. Якщо працівники порушують трудовий розпорядок або виконують роботу без відповідних навичок, це знижує

продуктивність та якість продукції. Тому організації вимірюють якість роботи персоналу, щоб вчасно виявити кадри, які гальмують виробничий процес, і направити їх на перенавчання.

Таким чином, різноманіття та різноплановість критеріїв та оцінок ефективності підприємств є дуже значними. Це означає, що на сьогодні у господарчій діяльності значної кількості підприємств не застосовується науково обґрунтований та доведений до кількісної визначеності інструментарій оцінки та вибору шляхів вирішення проблем формування, функціонування та їх розбудови. У цій сфері вирішальна роль все ще відводиться суб'єктивним міркуванням, інтуїції, досвіду, а різного роду чіткі, у тому числі кількісні, критерії носять допоміжний характер. Для зміни подібної ситуації, як видається, найважливішого значення набувають два аспекти: перший – проблема узгодження критеріїв; другий – завдання їх обґрунтування і, особливо, вимірювання. Як вважає більшість дослідників, сьогодні це практично нерозв'язна проблема.

Загалом можна констатувати, що блок ефективності – це найменш розроблена і найбільш складна частина в системі підприємства, яка потребує подальших поглиблених досліджень теоретичного та прикладного плану, а також методичних розробок та практичних експериментів. У науці управління деякі проблеми оцінки ефективності організацій щодо умов діяльності підприємств на даний час поставлено, але все ще далекі від свого вирішення. Підприємства завжди враховують витрати на досягнення того чи іншого результату. В основі їх прогресу, на наш погляд, лежить підвищення рівня ефективності підприємства, під яким, насамперед, розуміється економічна результативність господарської діяльності. При цьому необхідно порівнювати очікувану цінність отриманого з очікуваною цінністю витраченого. У практичних розрахунках це визначається ставленням результатів роботи підприємства до витратних процесів. Для оцінки сталого зростання ефективності потрібна система показників, що характеризує його різні сторони. Основним недоліком показників, що використовуються на сьогоднішній день у практичній роботі підприємств та системі статис-

тичної звітності для оцінки сталого зростання ефективності, є в основному їх грошовий вираз, що не дозволяє розкрити та оцінити ряд важливих, об'єктивно присутніх аспектів діяльності підприємств, що впливають на стійке зростання ефективності своєї діяльності.

Висновки. Розвиток економіки загалом і кожного окремого підприємства залежить від можливості підвищення ефективності своєї діяльності. У сучасній економічній науці ефективність сприймається як категорія, що характеризує результативність господарювання. Вона розкриває зв'язок між витратами ресурсів, що застосовуються у процесі виробництва, та результатами їх використання.

Огляд літературних джерел показав, що з досліджуваної проблеми відсутня загально-визнана система показників, що характеризує ефективність функціонування підприємства. Так само очевидно, що немає і єдиного показника, який би повною мірою адекватно оцінював цей процес. Пропоновані деякими авторами системи показників є різноманітними структурами, що важко піддаються структуризації. Стає все складніше визначити, якою мірою і які саме підрозділи, продукти та процеси впливають на ефективність бізнесу, і як мотивувати окремих співробітників та підрозділи на досягнення кінцевих фінансових результатів підприємства.

Тенденція останніх років на збільшення кількості показників для оцінки ефективності діяльності підприємств, часто створює тільки «інформаційний шум», не полегшує, а ускладнює прийняття правильних управлінських рішень. Розрахувати великий перелік показників не складно, але вони можуть ввести в оману, якщо аналізувати їх ізольовано, незалежно друг від друга.

Отже, кожна організація для підвищення ефективності своєї діяльності повинна створити таку систему оціночних показників, яка б мотивувала до досягнення цільових параметрів ефективності як колектив в цілому, так і окремих її співробітників. Ідеальними оціночними показниками вважаються ті, що мають всеосяжний характер і які можна послідовно простежити від нижчих до вищих рівнів компанії, проаналізувати як по вертикалі, так і по горизонталі.

Список використаних джерел:

1. Говорушко Т. А., Климаш Н. І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі варіантноорієнтованого підходу : монографія. Київ : Логос, 2013. 204 с.
2. Дериведмідь О. С. Визначення критеріїв ефективності розвитку торгових мереж. *Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво*. 2008. № 1. С. 46–50.
3. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2000. Т. 1. 602 с.

4. Завадський Й. С., Осовська Г. В., Юшкевич О. О. Словник економічних термінів. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
5. Кудренко Н. Теоретико-методичні підходи щодо оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2014. Вип. 24. С. 61–67.
6. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.
7. Ліманський А. Організаційно-економічні механізми підвищення ефективності промислових підприємств в умовах трансформації та євроінтеграції (на прикладі промислових підприємств Польщі та України). НАН України ІРД. Львів, 2003. 520 с.
8. Олексів І. Б. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 209–214.
9. Отенко В. І. Ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 190–195.
10. Пісковець О. В. Теоретичні аспекти формування економічного механізму ефективної діяльності підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 3. С. 95–101.
11. Погребняк А. Ю., Ліннік І. М. Методичні підходи щодо оцінки ефективності діяльності підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Вип. 19. С. 187–192. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/98207/98423>
12. Прядко В. В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2003. № 10. С. 69–77.
13. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 668 с.
14. Сухарева К. В., Колодьянова А. А. Оцінка ефективності діяльності підприємства: теоретико-методологічний підхід. *Економічний форум*. 2016. № 1. С. 241–245.
15. Хмелевський О. В. Оцінка якості прибутковості в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств машинобудування. *Економіст*. 2008. № 3. С. 50–53.
16. Яковенко О. Г., Сидора Т.Ю. Моделювання прибуткової діяльності підприємства в умовах циклічних змін. *Економічна кібернетика : міжнародний науковий журнал*. 2009. № 1–2 (55–56). С. 4–30.
17. Яременко О. Ф. Науково-практичні аспекти стратегічного і тактичного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 5. Т. 1. С. 35–37.

References:

1. Hovorushko, T. A., Klymash, N. I. (2013). *Upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv na osnovi vartisno-orientovanoho pidkhodu* [Management of Efficiency of Activity of the Enterprises on the Basis of the Costoriented Approach]. Kyiv: Lohos. (in Ukrainian)
2. Deryvedmid, O. S. (2008). Vyznachennia kryteriiv efektyvnosti rozvytku torhovykh merezh [Determination of efficiency criteria for the development of trade networks]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: ekonomika ta pidpriemnytstvo*, 1, 46–50. (in Ukrainian)
3. Mochernyi, S. V. (2000). *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. (vol. 1). Kyiv: Akademiia. (in Ukrainian)
4. Zavadskiy, I. S., Osovskaya, H. V., Yushkevych, O. O. (2006). *Slovyk ekonomichnykh terminiv* [Dictionary of Economic Terms]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
5. Kudrenko, N. (2014). Teoretyko-metodychni pidkhody shchodo otsiniuvannya ekonomichnoi efektyvnosti funktsionuvannya pidpriemstv [Theoretical and methodological approaches to the evaluation of the economic efficiency of the functioning of enterprises]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova*, 24, 61–67. (in Ukrainian)
6. Kutsenko, A. V. (2008). *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy: monohrafiia* [Organizational and economic mechanism for managing the effectiveness of consumer cooperative enterprises of Ukraine]. Poltava : RVV PUSKU. (in Ukrainian)
7. Limanskyi, A. (2003). Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy pidvyshchennia efektyvnosti promyslovykh pidpriemstv v umovakh transformatsii ta yevrointehratsii (na prykladi promyslovykh pidpriemstv Polshchi ta Ukrainy) [Organizational and economic mechanisms for increasing the efficiency of industrial enterprises in the conditions of transformation and European integration (on the example of industrial enterprises of Poland and Ukraine)]. NAN Ukrainy IRD. Lviv. (in Ukrainian)
8. Oleksiv, I. B. (2012). Analiz efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadakh uzgodzhennia interesiv hrup ekonomichnoho vplyvu [Analysis of Enterprise Activity Effectiveness Based on Agreement of Stakeholder Interests]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, 1, 209–214. (in Ukrainian)

9. Oleksiv, I. B. (2012). Analiz efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadakh uzgodzhennia interesiv hrup ekonomichnoho vplyvu [Analysis of Enterprise Activity Effectiveness Based on Agreement of Stakeholder Interests]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, 1, 209–214. (in Ukrainian)
10. Piskovets, O. V. (2017). Teoretychni aspekty formuvannia ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoi diialnosti pidpriemstva [Theoretical Aspects of Economic Mechanism of Effective Activity of Enterprise]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, 3, 95–101. (in Ukrainian)
11. Pohrebniak, A. Yu., Linnik, I. M. (2017). Metodychni pidkhody shchodo otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva [Methodical Approaches to an Estimation of Efficiency of Activity of the Enterprise]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo*, 19, 187–192. URL: <http://sbkeip.kpi.ua/article/view/98207/98423> (in Ukrainian)
12. Priadko, V. V. (2003). Teoretyko-metodolohichni aspekty efektyvnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva [Theoretical and Methodological Aspects of Agricultural Production Efficiency]. *Ekonomika APK*, 10, 69–77. (in Ukrainian)
13. Savytska, H. V. (2007). *Ekonomichnyi analiz diialnosti pidpriemstva* [Economic Analysis of the Enterprise]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
14. Sukhareva, K. V., Kolodianova A., A. (2016). Otsinka efektyvnosti diialnosti pidpriemstva: teoretyko-metodolohichni pidkhid [Evaluation of the Efficiency of an Enterprise Activity: Theoretical and Methodological Approach]. *Ekonomichnyi forum*, 1, 241–245. (in Ukrainian)
15. Khmelevskiy, O. V. (2008). Otsinka yakosti prybutkovosti v innovatsiino-investytsiinomu rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia [Assessment of the Quality of Profitability in the Innovation and Investment Development of Machine-building Enterprises]. *Ekonomist*, 3, 50–53. (in Ukrainian)
16. Yakovenko, O. H., Sydora T. Iu. (2009). Modeliuvannia prybutkovoï diialnosti pidpriemstva v umovakh tsyklichnykh zmin [Modeling the profitable activity of the enterprise in conditions of cyclical changes]. *Ekonomichna kibernetika : mizhnarodnyi naukovyi zhurnal*, 1–2 (55–56), 4–30. (in Ukrainian)
17. Yaremenko, O. F. (2011). Naukovo-praktychni aspekty stratehichnoho i taktychnoho upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva [Scientific and practical aspects of strategic and tactical management of enterprise competitiveness]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 5, 35–37. (in Ukrainian)